

This work is licenced under a Creative Commons Attribution 4.0 International License
Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod licencom Creative Commons Imenovanje 4.0. međunarodna

PRIKAZ
KNJIGE

Primljeno: 9. 12. 2024.
Prihvaćeno: 16. 12. 2024.

Krešimir Sučević Međeral
Mađarski glagolski prefiksi – očima Hrvata
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2020., 375,
ISBN: 978-953-7967-83-3
Korak u korist (hrvatskom) razumijevanju i usvajanju mađarskih
glagolskih prefiksa

Knjiga *Mađarski glagolski prefiksi – očima Hrvata* izdana je 2020. godine, a njezin je izdavač Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Riječ je o knjizi koja opisuje glagolske prefikse u mađarskome jeziku, i to poglavito usporedbom s hrvatskim jezičnim sustavom. Naime autor Krešimir Sučević Međeral u 20 poglavlja i na 332 stranice opisuje glagolske prefikse u mađarskome jeziku osvrćući se na njihovu definiciju, nastanak, odvajanje i funkciju, a donosi i povijesni pregled razvitka glagolskih prefiksa te objašnjava problem njihove morfološke i sintaktičke klasifikacije. Pragmatičnu narav knjige, na koju upućuje i sâm naslov, potvrđuju već i autorove riječi iz njezina predgovora: *...razvila se stoga potreba pomnije proučiti mađarski sustav upravo iz perspektive govornikâ hrvatskoga, kao jednog od slavenskih jezika, kako bismo stekli bolji uvid u njegovu strukturu, te utvrdili razlike koje postoje u odnosu na hrvatski sustav.* (Sučević Međeral, 2020, str. 11). Iz toga se dakle zaključuje da je ova knjiga, pisana dakako hrvatskim metajezikom, u prvome redu namijenjena govornicima hrvatskoga jezika koji žele produbiti svoje znanje o glagolskim prefiksima u mađarskome jeziku, ali i o glagolskim prefiksima općenito.

U *Predgovoru* autor ističe kako se mađarski prefigirani glagoli i prefiksi odlikuju nekim svojim posebnostima, a jedna od njih jest ta da mogu označivati glagolski vid. Stoga upravo mogućnost izricanja glagolskoga vida autor ističe kao kategoriju po kojoj se mađarski glagolski prefiksi najviše približavaju hrvatskima, o čemu će više govora biti u nastavku.

Iz uvodnoga se dijela knjige nadalje doznaje kako će se pri kategorizaciji elemenata rabiti kriterij podrijetla, tj. vrste riječi iz koje se prefiks razvio¹ te se upozorava kako i među mađarskim jezikoslovcima postoje neslaganja glede definiranja glagolskih prefiksa, tj. katkad ih se smatra priložima: *Skup elemenata koji se smatraju glagolskim prefiksima relativno je otvoren skup, koji se povremeno popunjava novim elementima iz skupa prilogâ* (Sučević Mederal, 2020, str. 1).

Teorijski okvir prvo je poglavlje, u kojemu autor ističe kako se obradba glagolskih prefiksa u radu zasniva na gledištima kognitivne gramatike, a zatim iznosi i obrazlaže razloge za odabir toga modela te tumači njegova temeljna obilježja. Pritom valja naglasiti kako mladogramatičarski i strukturalistički model obradbe prefiksa opisuje kao manje prikladan. To potkrepljuje usporedbom strukturalističkoga modela (koji jezične jedinice promatra kao izolirane elemente te jezik dijeli na zasebne razine: fonološku, morfološku, sintaktičku i semantičku) i kognitivne gramatike (koja polazi od semantike kao temeljne razine opisa jezika, a strukturalistički model od materijalne osnove); naime upravo semantiku autor smatra ključnom u opisu mađarskih glagolskih prefiksa, što iscrpno obrazlaže.

Autor u sljedećemu poglavlju (*Nastanak prefiksa*) opisuje nastanak glagolskih prefiksa u mađarskome jeziku ističući da se uglavnom razvijaju iz priloga te se leksikaliziraju spajanjem u nove jedinice. Usporedno s time spominje i mađarski red riječi, za koji tvrdi da je slobodan i dakako određen kriterijem informativnosti. Ističe i osobine prefiksa po kojima se razlikuju od ostalih preverbalnih indentifikatora, a to su ove: veća shematičnost i promjenjivi karakter prefiksa s obzirom na valencijske odnose prema temeljnom glagolu. Sve to autor oprimjeruje mađarskim rečenicama i njihovim prijevodom na hrvatski jezik, čime se i dalje potvrđuje pragmatična narav ove knjige.

Pošto su se u prethodnome poglavlju opisali načini nastanka glagolskih prefiksa, naglasak u trećemu poglavlju knjige (*Odvajanje prefiksa*) jest na sintaktičkoj autonomiji prefiksa, koju zadržavaju unatoč svojoj čvrstoj povezanosti s glagolom. Autor potom donosi i tumači slučajeve u kojima se prefiks odvaja od glagola (stavljanje u fokus² elementa veće obavijesne vri-

¹ Autor pritom donosi ove kategorije: praprefiksi, priložni prefiksi novijega postanja, prefiksi jednaki nekomu od kosih padeža osobnih zamjenica, prefiksi jednaki poslijelozima promjenjivim po licima, prefiksi nastali iz poslijeloga nepromjenjivih po licima, leksikalizirani prefiksoidni preverbi (Sučević Mederal, 2020, str. 3).

² *Položaj neposredno ispred predikata služi za isticanje obavijesno najvažnijeg dijela rečenice...* (Sučević Mederal, 2020, str. 13).

jednosti, preuzimanje uloge predikata, negacija, tzv. egzistencijalno značenje, progresivizacija značenja glagola itd.). Razvidno je dakle kako autor nastoji upozoriti na činjenicu da je odvajanje prefiksa u mađarskome jeziku uvjetovano iskazom, tj. obavijesnim rečeničnim ustrojem, pa i značenjem.

Poglavlje *Povijesni pregled problema morfološke i sintaktičke klasifikacije glagolskih prefiksa* pak donosi pregled konkretne povijesne dileme u mađarskome jezikoslovlju: treba li prefigirane glagole u mađarskome jeziku promatrati kao složenice ili izvedenice. Vrijedno je pritom istaknuti autorovu misao da pitanje morfosintaktičke klasifikacije mađarskih glagolskih prefiksa potvrđuje neprikladnost strukturalističkoga opisa jer se njegovoj strogoj podjeli jezičnih jedinica (na odvojene razine) mađarski glagolski odupiru, i to ponajviše zbog svoje semantičke promjenjivosti; autor tako ponovno upućuje na kognitivnu gramatiku kao na, po njegovu mišljenju, primjereni model za analizu mađarskih glagolskih prefiksa.

U petome poglavlju (*Teorije o stranom podrijetlu glagolskih prefiksa*) autor govori o usporedbi sustava mađarskih glagolskih prefiksa, ali i o mogućnosti da je upravo kakav vanjski utjecaj potaknuo njihov nastanak. Osobito koristan i zanimljiv dio za govornike hrvatskoga jezika jest onaj o trima tipološkim razlikama između mađarskoga i slavenskoga sustava jer daje okvir za tumačenje razlika između mađarskih i hrvatskih glagolskih prefiksa.

Sljedeće poglavlje (*Povijesni razvitak glagolskih prefiksa kao vrste riječi*) obiluje podatcima o povijesnome razvitku glagolskih prefiksa kao zasebne vrste riječi, a prije svega s obzirom na vrijeme, podrijetlo i način njihova nastanka. Autor dakle dijakronijski prikazuje razvoj sustava mađarskih glagolskih prefiksa; pritom se pretpostavlja kako upoznavanje čitatelja s povijesnim razvojem prefiksa nije samo sebi svrhom, već se tako nastoji pridonijeti razumijevanju glagolskih prefiksa u suvremenome mađarskom jeziku.

Nadalje poglavlje *Funkcije glagolskih prefiksa* ponešto je opsežnije nego prethodno opisana poglavlja, a i samo se sastoji od triju potpoglavlja (*1. priloška modifikacija, 2. tvorbena funkcija, 3. izražavanje vida i/ili akiconalnosti*). U potpoglavlju *1. priloška modifikacija* autor prikazuje prefikse u odnosu na njihovu temeljnu semantičku funkciju (izražavanje prostora³), što dosljedno objašnjava usporedbom rečeničnih primjera na mađarskome i hrvatskome jeziku, a dakako s izrazitim obzirom na rečenične članove koji

³ Povijesno gledano, najstariji su mađarski glagolski prefiksi (*meg, el, be, ki, fel, le*) po svomu postanju lativni prilozi (Sučević Mederal, 2020, str. 29).

su u obama jezicima nositelji prostornoga značenja. Drugo potpoglavlje (2. *tvorbena funkcija*), kako poručuje i sam naslov, obuhvaća pak bitne podatke o tvorbenoj funkciji mađarskih glagolskih prefiksa: autor posebno ističe ulogu glagolskih prefiksa pri izražavanju metonimijskoga i metaforičkoga značenja. Potpoglavlje koje nosi naslov 3. *izražavanje vida i/ili akcionalnosti* kao predmet opisa uzima – zaključiti je i prema naslovu, a u skladu s onime što je već spomenuto – kategoriju vida i akcionalost⁴. Budući da je, među ostalim, rečeno da se mađarski glagolski prefiksi hrvatskim prefiksima najviše približavaju upravo po vidu, vrijedno je spomenuti autorove napomene kontrastivna karaktera: spominje, primjerice, da mađarski – za razliku od slavenskih jezika, pa stoga i od hrvatskoga – ne poznaje u velikoj mjeri gramatikaliziranu opreku svršenih i nesvršenih glagola. Kao razliku u kategoriji vida između dvaju jezika nadalje ističe i obilježje koje povezuje s Vendlerovom⁵ razlikom između umijeća i postignuća, što također tumači s pomoću primjera na obama jezicima.

Promjena argumentske strukture glagola osmo je poglavlje ove knjige, u kojemu se govori o utjecaju prefiksâ na ustroj argumentske strukture temeljnoga glagola. Autor tako ističe da prefiks tada najčešće rezultira objektiviziranjem priložne oznake.

Deveto poglavlje knjige (*Višestruki prefiksi*) usmjerava se na upotrebu višestrukih prefiksa u mađarskome jeziku. Na početku poglavlja autor naglašava da u suvremenome mađarskome jeziku nije moguće dodati više prefiksa na glagol iako su u mađarskoj jezičnoj povijesti zabilježeni i takvi primjeri. Donosi međutim primjere iz suvremenoga jezika u kojima se, premda uvjetno, glagol modificira s više prefiksa⁶.

Samostalna upotreba prefiksa deseto je poglavlje, koje zapravo služi kao usustavljivanje slučajeva u kojima prefiks stoji bez glagola. Autor donosi i opisuje četiri kategorije u kojima se to ostvaruje: 1. *lativna upotreba*, 2. *više prefiksa vezanih na isti glagol*, 3. *eliptična upotreba u odgovoru na da-ne pitanja*, 4. *imperativna upotreba*. Osim pregledna prikaza tih kategorija, razumijevanju iznesenoga pridonose i kontrastivni (hrvatsko-mađarski) primjeri.

⁴ Autor akcionalnost definira kao izražavanje načina na koji se čin odvija, primjerice: *vikati* i *zavikati* (prefiks daje svršenost). Slično se događa i u mađarskome jeziku, te autor navodi oblike akcionalnosti koji se u mađarskome jeziku mogu izraziti prefiksima (Sučević Mederal, 2020, str. 32–38).

⁵ Zeno Vendler: *Linguistics in philosophy*, Ithaca, 1967.

⁶ Riječ je o oprečnim i udvostručenim prefiksima, npr. *fel-le* (*gore-dolje*), *ki-be* (*unutra-van*) i slično (Sučević Mederal, 2020, str. 49).

Prefiksi se u mađarskome jeziku u određenim slučajevima mogu i izostaviti, o čemu autor govori u 11. poglavlju, koje nosi naslov *Ispuštanje prefiksa*. Točnije, riječ je o slučajevima u kojima se prefigirani glagol morfološki izjednačuje s neprefigiranim, ali i dalje čuva značenje prefigiranoga. Stoga autor – kao najčešći primjer toga – ističe slučaj u kojemu lativna ili objektna sintagma prethodi glagolu, primjerice: *szegény gyerek vízbe fulladt* (*jedno se dijete utopilo u vodi*) gdje je zapravo riječ o glagolu *belefullad* (*utopiti se*), a ne o glagolu *fullad* u značenju *gušiti se*, no lativni izraz *vízbe*⁷ zamjenjuje prefiks *bele* (Sučević Mederal, 2020, str. 54).

U 12. poglavlju (*Semantička analiza mađarskog sustava glagolskih prefiksa*) prelazi se, prema autorovim riječima, na glavni dio knjige. S obzirom na to da je rečeno kako se u knjizi prefiksi tumače na temelju načelâ kognitivne gramatike, autor najprije objašnjava načine na koje su se ta načela dosad primjenjivala u istraživanju prefiksâ. Pritom posebno ističe model koji je razvila američka slavistica Laura Janda⁸ (koji sama naziva još i *modificiranim strukturalističkim pristupom*). Prema tomu modelu, svaki glagol opisuje konfiguraciju elemenata u kognitivnome prostoru, a samu konfiguraciju čine dva elementa: trajektor⁹ i orijentir. Autor zatim donosi nekoliko riječi o metodologiji rada, istaknuvši kako je *obrađa građa provedena na korpusu prefigiranih glagola iz Mađarskog priručnog objasnidbenog rječnika* (*‘Magyar Értelmező Kéziszótár’*), točnije njegova izdanja iz 2013. godine (Sučević Mederal 2020: 61). Razlog odabira rječnika autor pripisuje praktičnosti, jer će, po njegovu viđenju, rječnički opis pokriti uglavnom sva moguća značenja određene jedinice.

Budući da je već u prethodnome poglavlju najavljeno kako se prelazi na glavni dio knjige, zadatak 13., 14., 15., 16., 17. i 18. poglavlja ove knjige jest opis glagolskih prefiksa u mađarskome jeziku. Drugim riječima, razvidno je da ih autor opisuje s obzirom na vrstu i način nastanka: u 13. poglavlju opisuju se tzv. praprefiksi; u 14. poglavlju opisuju se prefiksi nastali od priloga; u 15. poglavlju padežni prefiksi; u 16. poglavlju sprezivi prefiksi tvoreni od poslijeloga; u 17. poglavlju prefiksi tvoreni od nepromjenjivih poslijeloga; u 18. poglavlju leksikalizirani prefiksoidni preverbi.

⁷ U prijevodu: *u vodi*

⁸ Laura Janda: *A Semantic Analysis of the Russian Verbal Prefixes za-, pere-, do-, and ot-*, München, 1986.

⁹ Trajektor: relativno najistaknutiji element na koji je usmjerena informativnost čina; orijentir: referencijalni element na koji se definira ono što se tijekom čina događa s trajektorom (Sučević Mederal, 2020, str. 57).

Trinaesto poglavlje (*Praprefiksi*) obuhvaća najviše stranica ove knjige (str. 63–192). Autor – prije obradbe praprefiksâ u skladu s načelima kognitivne gramatike – o svakome praprefiksu donosi dijakronijske podatke, upoznajući tako čitatelja s povijesnim razvojem praprefiksâ. Zatim se pak usredotočuje na podrobno tumačenje mnoštva značenja što ih praprefiksi mogu pokriti; pri tumačenju rabi spomenutu kognitivnogramatičku konfiguraciju (koju čine trajektor i orijentir), što prikazuje i shematski. Osim toga u sklopu obradbe pojedinih značenja (npr. retrogradnost, svršenost, umijeće, ablativnost, totivnost, sublativnost i mnoga druga) obrađuje i poneka podznačenja praprefiksa koji se opisuje. Naposljetku autor, vjerno pragmatičnoj naravi ove knjige, za svaki prefigirani glagol donosi i njegove hrvatske istoznačnice (npr. *megtart* – zadržati, *megkadályoz* – spriječiti, *elfogyaszt* – potrošiti, *kiáll* – izdržati, *belehel* – udahnuti, *felfigyel* – zapaziti i mnogi drugi), a nerijetko i glagole istoga ili srodnoga značenja. Također, dosljedno napominje kojemu mađarskom prefiksu (ili prefiksima) najbolje odgovara određeni hrvatski prefiks (ili prefiksi), a opet u okviru određene semantičke skupine.

U središtu su opisa sljedećega poglavlja (*Ostali prefiksi nastali od priloga*) pak prefiksi koji svoje podrijetlo vuku od određene vrste riječi, u ovome slučaju od priloga. Metodologija je obradbe ove skupine prefiksa jednaka prethodnoj: prvo se donose dijakronijski podatci (vrijedi, recimo, istaknuti da je ova skupina mlađa od praprefiksa te da ju obilježava manja semantička diferencijacija), a značenja i podznačenja prefiksâ opisana su kao i u poglavlju o praprefiksima iako su opisi manje opsežni; tomu je tako, vjerojatno, zbog spomenute manje semantičke diferencijacije.

Autor nadalje – u 15. poglavlju (*Padežni prefiksi*) – opisuje četiri prefiksa koja su po postanju poslijelozi: *bele*, *hozzá*, *neki*, *rá*, a prije čega spominje i određena (dijelom neriješena) pitanja o njihovoj klasifikaciji i dijakronijske razvoju prefiksalnoga značenja. Metodologija je opisa jednaka onoj u prethodnim dvama poglavljima.

U 16. se poglavlju, naslova *Prefiksi tvoreni od poslijeloga koji se mogu sprežati po licima*, opisuju četiri prefiksa (*alá*, *mellé*, *utána*) čiji je razvojni put bio sličan onima iz prethodne skupine: poslijelozi koji su razvili priložno pa prefiksno značenje.

Naime i prefiksi koji su predmet obradbe u 17. poglavlju (*Prefiksi tvoreni od nepromjenjivih poslijeloga*) također su nastali od poslijeloga iz kojih su se najprije razvili prilozi, a zatim i prefiksi. Riječ je o prefiksima *át*, *által*, *keresztül* i *túl*, za čiji opis autor primjenjuje istu metodologiju.

U 18. poglavlju (*Leksikalizirani prefiksoidni preverbi*) opisuje se najveći broj prefiksa. Autor napominje kako se radi o skupini prefiksa koji su najsporniji za klasifikaciju. Za većinu prefiksa koji pripadaju ovoj skupini ističe i da su neproduktivni. To, naime, može potvrditi i broj stranica na kojima se opisuju: značenje se svakoga prefiksa opisuje na otprilike jednoj stranici, što – u usporedbi s obradbom značenja prefiksâ iz prethodnih poglavlja – svakako govori o njihovoj semantičkoj (ne)produktivnosti.

Devetnaesto poglavlje (*Usporedba mađarskog i hrvatskog sustava glagolskih prefiksa*) doneseno je kao sinteza. Naime, autor razlike između mađarskoga i hrvatskoga sustava glagolskih prefiksa objašnjava tvrdnjom kako proizlaze iz dubokih tipoloških razlika dvaju jezika, prije svega s obzirom na podrijetlo, sintaktičko ponašanje, pa i pragmatiku. Izuzev toga ponovno ističe kako kognitivnogramatički model opisa mađarskih glagolskih prefiksa smatra prikladnijim no strukturalistički, i to u prvome redu zato što kognitivnogramatički model nije strogo podijeljen na razine, ne zahtijeva definiranje prefiksa kao morfema ili samostalnih riječi, te omogućuje veću fleksibilnost pri opisu.

U *Zaključku* (20. poglavlje) autor donosi svoju završnu misao. Ponajprije ističe da je cilj ove knjige bio praktične naravi, tj. da je knjiga napisana sa svrhom približavanja sustava mađarskih glagolskih prefiksa nemađarskim – u ovome slučaju hrvatskim – govornicima. Na kraju se poglavlja donose i zaključci o pojedinim prefiksima, kakav je, primjerice, ovaj: *Prefiks 'haza' označava kružno gibanje trajektora po orijentiru ili oko njega. U hrvatsko-me mu odgovara lativno značenje prefiksâ 'o-' i 'ob-'. Slično je i s prefiksom 'körbe'.* (Sučević Međeral, 2020, str. 327).

Zaključno valja reći kako je knjiga *Mađarski glagolski prefiksi – očima Hrvata* velika pomoć pri tumačenju mađarskih glagolskih prefiksa: njezina se vrijednost krije upravo u usporedbi s hrvatskim jezičnim sustavom. Naime, o autorovu cilju da neizvornim (hrvatskim) govornicima olakša učenje i razumijevanje mađarskih glagolskih prefiksa svjedoče ne samo njegove riječi nego i kontrastivni primjeri, objašnjenja i prikazi kojima obiluje čitava knjiga. Ipak, poteškoće za prosječnoga govornika hrvatskoga jezika pri služenju knjigom i tumačenju mađarskih glagolskih prefiksa, pa i njihova odnosa s hrvatskim glagolskim prefiksima, može uzrokovati upotreba razmjerno složena metajezika, tj. nazivlja. Međutim *Pregledna tablica značenja glagolskih prefiksa* (str. 339–375) značenja prefiksâ – koja su u knjizi opisana u sklopu zasebnih poglavlja – prikazuje na pragmatičniji i jednostavniji način, stoga i prema tomu valja zaključiti da je autor ovom knjigom svakako uspješno zastupio znanstveni (dosljedna primjena odabranoga

gramatičkog modela i metodologije), ali i pragmatični pristup (kontrastivni primjeri i objašnjenja).

Rene Čipanj Banja
ripanjbanja35@gmail.com
ELTE BTK, Szlav Filológiai Tanszék